

УДК 373.147:336

РУСЛАНА ТРОЦЕНКО

(Переяслав-Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ

Розглянуто сутність та зміст професійної компетентності майбутніх фінансистів. Проаналізовано різні підходи науковців щодо визначення сутності поняття професійної компетентності та його складових. Виявлено різноманітні підходи загальної класифікації структури професійної компетентності фахівця, за допомогою яких можна визначити конкурентоспроможність майбутнього фахівця з фінансів і кредиту та забезпечити його успіх.

Ключові слова: професійна компетентність, ключові компетенції, професіоналізм, компетенція, майбутній фінансист.

Однією з проблем сучасного суспільства є потреба його в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці. Тому заклади освіти на сьогодні значну увагу повинні приділяти саме формуванню у майбутніх спеціалістів професійної компетентності. Освіта повинна сприяти формуванню самостійного мислення, розвитку творчих здібностей, поліпшенню професійної підготовки спеціаліста. Від цього багато в чому залежить якою мірою майбутні спеціалісти зможуть поєднувати сучасні знання, професіоналізм із соціальною активністю і високою моральністю.

Дослідження сутності та змісту професійної компетенції студентів економічних спеціальностей присвячено праці І. В. Демури [3, с. 47], Н. В. Уйсімбаєвої [11, с. 21], Ю. В. Осічнюка [9, с. 43] та ін. Досить змістовно досліджено поняття «ключові компетенції» в роботах: Н. Б. Климова [6, с. 54], А. К. Маркової [7, с. 47], А. Ф. Присяжної [10, с. 25].

Е. Ф. Зеєр визначає поняття «ключові компетенції» як міжкультурні та міжгалузеві знання, вміння і здібності необхідні для адаптації та продуктивної діяльності в різних професійних спільнотах. Він виділив чотири підструктури особистості: професійна спрямованість, професійна компетентність, професійно важливі якості, професійно значущі психофізіологічні якості [5, с. 17].

На основі аналізу та систематизації літературних джерел розкрити сутність та зміст поняття професійної компетентності майбутніх фінансистів. Як свідчать результати нашого дослідження, сутність і зміст компетенцій в структурі випускника визначено нами у відповідності з положеннями компетентнісного підходу, кваліфікаційними характеристиками і вимогами до випускників економічних спеціальностей, а також на основі наукового опису аспектів праці економіста, з урахуванням особливостей і специфіки економічної діяльності у галузі фінансів і кредиту.

Сучасному суспільству потрібні компетентні фахівці, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильні до співробітництва, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності. Наукові публікації багатьох дослідників свідчать

про те, що в останній час намітилася тенденція до переходу від кваліфікаційного підходу спеціаліста-випускника до компетентнісного, де цілі освіти пов'язуються не тільки з виконанням конкретних фахових функцій, але й з інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу.

Тому, компетентнісний підхід до процесу навчання має важливе значення для випускника вищого навчального закладу, зокрема фахівця з напрямку підготовки «Фінанси і кредит».

Офіційними документами, що відображають європейську і російську класифікації компетенцій є звіт з міжнародного проекту «Tuning» («Налаштування освітніх структур в Європі») [8], спрямованого на реалізацію цілей Болонської декларації, визначення набору компетенцій як результату першого і другого циклів навчання. Згідно з цим проектом кінцеві результати навчання формулюються як рівень компетентності, якого повинен досягти студент. Компетентності являють собою динамічне поєднання когнітивних та метакогнітивних вмінь, навичок знань, та розуміння, міжособистісних, розумових практичних вмінь та навичок і етичних цінностей. Розвиток цих компетентностей є метою всіх навчальних програм. За робочою класифікацією компетенції діляться на загальні та спеціальні. До складу загальних компетенцій входять інструментальні, міжособистісні та системні. Вони класифіковані з точки зору значення навичок для професії і рівня їх опанування після закінчення програми. Інструментальні компетенції включають когнітивні здатності, технологічні, лінгвістичні та комунікативні уміння. Міжособистісні компетенції передбачають індивідуальні здатності, пов'язані з умінням виказувати почуття і формувати стосунки, здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням працювати у групі, брати на себе соціальні та етичні зобов'язання. Системні компетенції являють собою поєднання розуміння, відношення і знання, що дозволяють сприймати співвідношення частин цілого і оцінювати місце кожного з компонентів у системі. Системні компетенції вимагають засвоєння інструментальних і базових компетенцій як підґрунтя. Спеціальні компетенції розглядаються на двох рівнях – бакалавра і магістра. На першому рівні особа повинна виявляти здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни, логічно і послідовно викладати засвоєні знання, вникати в контекст нової інформації та давати її тлумачення, демонструвати розуміння загальної культури дисципліни і зв'язок між її розділами, розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій, правильно використовувати методи і техніку дисципліни, оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі, розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій. На другому рівні випускники повинні опанувати предметну область на більш високому рівні, тобто володіти новітніми методами та технікою (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретацію; критично відстежувати та осмислювати розвиток теорії та практики; оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні; продемонструвати оригінальність і творчий підхід; оволодіти компетенціями на професійному рівні.

Класифікатор професій розмежовує кожен сферу професійної діяльності на чотири рівні, в межах яких визначено посади технічних службовців, фахівців, професіоналів і керівників. Кожна освітньо-професійна програма ВНЗ підпорядкована певним цілям: бакалаврська програма орієнтована на підготовку

фахівців, магістерська – на підготовку професіоналів. Кожному із зазначених рівнів професійної діяльності притаманне своє коло компетенцій, хоча всі вони об'єднані певною спеціальністю. У компетенції бакалаврів закладені здатності виконувати прості, елементарні, початкові професійні завдання. Компетенції магістра орієнтовані на завдання вищого рівня і пов'язані з функціонуванням підрозділу в цілому. Іншими словами, компетенції бакалаврів орієнтовані на виконання операцій, а компетенції магістрів – на забезпечення процесів у певній сфері професійної діяльності. Чітке визначення професійних завдань з кожної спеціальності, які мають виконувати фахівці та професіонали, є відправною точкою у формулюваннях компетенцій бакалаврів і магістрів. Співвідношення між знаннями, уміннями, навичками та компетентністю детально висвітлено в роботі В. І. Байденко [1, с. 18].

Тому, важливо сформувані у майбутніх фінансистів дослідницькі навички, уміння орієнтуватися в світі науки, закономірностях її розвитку, систематично й творчо вести пошук необхідної інформації. Процес навчання повинен не тільки озброювати студентів знаннями, уміннями, навичками, але й розвивати активну пізнавальну діяльність, що, в свою чергу, виступає рушійною силою загального розвитку особистості.

В основі більшості сучасних моделей спеціаліста лежить поняття «ключові компетенції», яке введене на початку 90-х років Міжнародною організацією праці. Це поняття тлумачиться як загальна здатність людини мобілізувати в ході професійної діяльності набуті знання та вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій.

У своїх дослідженнях ми схилиємось до думки М. С. Голованя, який у своїх працях виділяє три групи ключових компетенцій: загальнонаукові (здатність набувати нові знання й використовувати їх); інструментальні (комп'ютерна грамотність, письмова і усна комунікація, здатність використовувати інформацію з різних джерел тощо); соціально-особистісні і загальнокультурні (здатність до саморозвитку і самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети, здатність до критики і самокритики, здатність організувати свою роботу або роботу в команді, загальна освіченість, культура стосунків та ін.) [2, с. 47]. Загальнонаукові компетенції виявляються в умінні аналізувати, синтезувати, порівнювати і зіставляти, систематизувати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати нові знання. Ці компетенції характеризують рівень інтелектуального розвитку особистості. Інтелект відіграє вирішальну роль практично у всіх видах діяльності фахівця. Інструментальні компетенції являють собою володіння методами аналізу й синтезу, уміння знаходити й опрацьовувати інформацію, володіння інформаційними засобами і технологіями, володіння рідною та іноземною мовами. Соціально-особистісні і загальнокультурні компетенції означають систему знань про соціальну дійсність і про себе, а також систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко і адекватно адаптуватися і зі знаннями справи приймати рішення за різних обставин. Загальнокультурна компетенція включає різноманітні культурні області, в яких проходить життєдіяльність людини, а також цінності і традиції національної культури і прояви ціннісних орієнтацій і якостей особистості. До цієї групи компетенцій віднесемо такі компетенції: самовдосконалення, валеологічну (здоров'язбереження), комунікабельності, соціальної взаємодії, громадянськості, відповідальності, ініціативності, цілеспрямованості, організованості, високу виконавську здат-

ність, гуманність, цінності і традиції національної культури, толерантності тощо. Соціально-особистісна складова загальної компетентності фахівця забезпечує життєдіяльність людини в усіх сферах життя і адекватність її взаємодії з іншими людьми, групою, колективом.

За даними Державної служби статистики України [4], можна сказати, що потреба роботодавців у працівниках фінансової діяльності за останні 2 роки становить більше 40%. А кількість зареєстрованих безробітних фахівців і професіоналів більше 70%, з них фахівців економічних спеціальностей становить 30%.

У зв'язку з цим, для підготовки конкурентоспроможних фахівців, які здатні обіймати керівні посади, слід урахувувати, що вони, крім професійних фахових вмінь, повинні:

- ставити цілі і формулювати завдання, пов'язані з реалізації фахових функцій;
- знаходити вирішення завдань, у тому числі і нестандартних, що стоять перед фінансистами;
- бути готовим до кооперації з колегами і роботи в колективі, знати методи управління роботою виконавців, віднаходити й ухвалювати ефективні управлінські рішення.

Аналіз педагогічних джерел надав можливість виявити різноманітні підходи до загальної класифікації структури професійної компетентності фахівця. Так, у загальній структурі професійної компетентності найчастіше виокремлюють комунікативну, психологічну, соціальну, технологічну і мовну складові. Автори ще одного підходу стверджують, що структурними компонентами професійної компетентності фахівця є три сфери: мотиваційна, предметно-практична (операційно-технологічна), саморегуляції.

Для того, щоб ефективно організувати фахову підготовку студентів у період їх навчання, необхідно передбачити як студент буде поводити себе в професійній діяльності. Орієнтування навчального закладу на формування відповідного рівня професійної компетентності майбутніх фахівців-фінансистів може сприяти забезпеченню цілісності освітньо-виховного процесу і більш високому рівню його якості.

Як показують спостереження, вирішальну роль відіграють не лише компетентність, професіоналізм, майстерність молодого спеціаліста, а внутрішнє суб'єктивне ставлення до діяльності, її об'єктів, засобів, способів. Також формування професійної компетентності майбутніх економістів не можливе без розвитку професійного мислення.

Проаналізувавши сутність та зміст професійної компетентності, можна зробити висновок, що вона є важливим показником професійного розвитку кожного студента. Сучасна освіта висуває високі вимоги до майбутніх фахівців. Тому поняття «професійна компетентність» продовжує доповнюватися та стає більш об'ємним, потребує постійного оновлення та розвитку згідно із сучасними вимогами освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : [метод. пособ.] / В. И. Байденко. – М. : Исслед. центр пробл. к-ства подгот. спец., 2006. – 72 с.

2. Головань М. С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки «фінанси і кредит» / М. С. Головань // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2009. – № 22/23. – С. 46-53.

3. Демура І. В. Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» – / І.В. Демура. – К., 2010. – 20 с.

4. Державна служба статистики України станом на 18.02.2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Зеер Э. Ф. Личностно ориентированное образование / Э. Ф. Зеер // Педагогика. – 2002. – № 3. – С. 16-21.

6. Климов Н. Б. Психология профессионального самоопределения / Н. Б. Климов. – Ростов на Дону : Феникс. – 1996. – 512 с.

7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

8. Налаштування освітніх структур в Європі. Внесок університетів у Болонський процес / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/>.

9. Осічнюк Ю. В. Філософія : [навч. посібник для студ. вищих навч. закл.] / Ю. В. Осічнюк та ін. – К. : Атіка, 2003. – 464 с.

10. Присяжна А. Ф. Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых / А. Ф. Присяжна // Педагогика. – 2005. – № 5. – 205 с.

11. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Уйсімбаєва; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 189 с.

РУСЛАНА ТРОЦЕНКО

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ФИНАНСИСТОВ

Рассмотрена сущность и содержание профессиональной компетентности будущих финансистов. Проанализированы различные подходы ученых к определению сущности понятия профессиональной компетентности и его составляющих. Выявлены различные подходы к общей классификации структуры профессиональной компетентности специалиста, с помощью которых можно определить конкурентоспособность будущего специалиста по финансам и кредиту и обеспечить его успех.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, ключевые компетенции, профессионализм, компетенция, будущий финансист.

RYSLANA TROTSSENKO

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE FINANCIERS

The article examines the nature and content of professional competence of future financiers. Different approaches of scientists in determining the nature of the term «professional competence», «competency» and «core competencies» were analyzed. There was found that modern society needs competent professionals who have not only professional knowledge and skills, but also can make responsible decisions in situations of choice, are tend to cooperate, include mobility, dynamism, constructive, adaptability, ability to realize their creativity. Therefore educational institutions should pay special attention to the formation of professional competence of future professionals. The education should promote independent thinking, develop creativity, improve professional training of specialist. From this depends largely on the extent how future professionals will be able to combine modern knowledge's and professionalism of social activity and high morality.

The various approaches to the overall classification of the structure of professional competence of the specialists were defined, with the help of which one can determine how competitive future specialist in finance and credit is and ensure his success. The expediency of using of competency approach in vocational training of financiers was proved, and there was found that it is essential to graduate, in particular to specialist in «Finance and Credit». In order to organize professional training of students during their study effectively, one should predict the behavior of the student in professional activity. The orientation of the institution on the formation of the appropriate level of professional competence of future specialists in finances can help to ensure the integrity of the educational process and the height of the level of its quality.

The decisive role in formation of professional competence of future specialists in finance have not only competence, professionalism and skill of young specialist, but also an internal subjective attitude to the activities of its objects, tools, methods. That is why, it is important to equip in future financiers research skills, ability to navigate in the world of science, the laws of its development, systematically and creatively search the information. The learning process should not only equip students with knowledge, skills, but also develop an active cognitive activity that, in its turn, acts as the driving force behind the overall development of personality.

After analyzing the nature, content and structure of professional competence, there was concluded that it is an important indicator of professional development of each student. Therefore, the term «professional competence» continues to complement and becomes more voluminous and requires constant renewal and development in accordance with the requirements of modern education.

Keywords: *professional competence, key competencies, professionalism, competency, future financier.*

Одержано 08.03.2016, рекомендовано до друку 04.04.2016